

بررسی روند رسیدگی به قضیه ماکس پلانت در دیوان بین‌المللی حقوق دریاها

موسی عاکفی قاضیانی^۱، محمد عاکفی قاضیانی^۲

چکیده

این مقاله با هدف بررسی روند رسیدگی به قضیه نیروگاه ماکس^۳ میان ایرلند و بریتانیا، که در دیوان بین‌المللی حقوق دریاها^۴ از سوی ایرلند در نوامبر سال ۲۰۰۱ میلادی و با درخواست صدور دستور اقدامات موقت^۵ علیه بریتانیا اقامه شد، نگاشته شده است. بررسی این پرونده که در واقع یکی از قضایای معدود طرح شده نزد دیوان بین‌المللی حقوق دریاها می‌باشد، از حیث ماهیت قضیه و با توجه به فعالیت نسبتاً نوپای دیوان بین‌المللی حقوق دریاها در مقایسه با دیوان بین‌المللی دادگستری، دارای اهمیت دوچندان است. البته خصوصیت بارز این پرونده، طرح آن در مراجع بین‌المللی متعدد بوده است. ابتدا با اشاره به ویژگی حائز اهمیت این پرونده به بررسی اجمالی پیشینه این قضیه و اختلاف بین دو کشور در خصوص فعالیت این نیروگاه پرداخته شده است. با طرح دعوای ایرلند در دیوان، موضوع اصلی مقاله، مطالبات ایرلند از دیوان بین‌المللی حقوق دریاها و به تبع آن پاسخ و واکنش کتبی بریتانیا به این ادعاها بوده است. با شروع رسیدگی دیوان، به ساختار کلی جلسات و تبیین رأی دیوان پرداخته شده و در نهایت برخی نظرات جداگانه قضات رسیدگی کننده به پرونده، در خصوص برخی جوانب تصمیم دادگاه، مطرح شده است. این مقاله با نگارش گفتار پایانی و تحلیل کلی این پرونده به پایان رسیده است.

واژگان کلیدی: دیوان بین‌المللی حقوق دریاها، محیط زیست دریایی، اقدامات موقت، دیوان داور، آلودگی رادیواکتیو.

۱- استادیار گروه حقوق دانشگاه پیام نور استان البرز moosaghazi@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری حقوق بین الملل عمومی دانشکده حقوق دانشگاه قم (نویسنده مسئول)
mohammadghazi91@yahoo.com

3- The MOX PLANT Case

4- The International Tribunal for the Law of the Sea (ITLOS).

5- Provisional Measures

مقدمه

در میان قضایای دیوان‌های داوری و دادگستری داخلی و بین‌المللی، با قضایا یا پرونده‌هایی مواجه هستیم که از ویژگی‌های منحصر به فرد و مثال زدنی برخوردار هستند. قضیه ماکس پلانت یکی از همین گونه قضایا می‌باشد. در واقع قضیه ماکس پلانت در کنار برخی دیگر از قضایا همچون: قضیه باسفورس^۱، قضیه شمشیرماهی^۲ و قضیه نوشیدنی‌های غیرالکلی^۳ از گونه قضایایی می‌باشد که در بیش از یک دادگاه یا داوری بین‌المللی مطرح شده‌اند و مورد دادرسی‌های موازی و متوالی قرار گرفته‌اند و از این حیث برجسته و مثال زدنی به شمار می‌آیند. پرونده ماکس پلانت که در واقع اختلاف بین ایرلند و انگلستان می‌باشد، در دیوان بین‌المللی حقوق دریاها، دیوان دادگستری اروپا^۴ و دیوان داوری کنوانسیون حمایت از محیط زیست دریایی آتلانتیک شمال شرقی^۵ مورد رسیدگی قرار گرفت. شواهد تاریخی و حقوقی نشان می‌دهد که ایرلند در این قضیه با توجه به اهمیت موضوع و حساسیت نسبت به عواقب احتمالی آلودگی رادیواکتیو ناشی از فعالیت کارخانه تولید سوخت هسته‌ای ترکیبی ماکس^۶ در تأسیسات هسته‌ای سلافیلد^۷ در غرب بریتانیا، به طرح دعوا در یک مرجع اکتفا نکرده است و بعد از درخواست ارائه اطلاعات از سوی انگلستان در مورد فعالیت این نیروگاه و زباله‌های هسته‌ای و امتناع انگلستان از این امر، دعوی در چهارچوب «کنوانسیون حمایت از محیط زیست دریایی آتلانتیک شمال شرقی» و با تکیه بر ماده (۹) این کنوانسیون، که طرف‌های متعاقد را ملزم می‌کند «در رابطه با فعالیت‌ها یا اقداماتی که منطقه را به گونه‌ای نامطلوب تحت تأثیر قرار می‌دهد یا ممکن است چنین عواقبی به بار آورد، اطلاعات قابل دسترسی ارائه نمایند»، در دیوان داوری پیش‌بینی شده در کنوانسیون مذکور طرح نموده است. در کنار

1- Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland, ECHR, (2005).

2- Case concerning the Conservation and Sustainable Exploitation of Swordfish Stocks in the South-Eastern Pacific Ocean, Chile v. European Community, ITLOS, (2000).

3- Mexico - Tax Measures on Soft Drinks and Other Beverages, United States v. Mexico, WTO, (2006).

4- The European Court of Justice

5- Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic, (the 'OSPAR Convention'), 1992.

۶. ماکس (MOX) در این مقاله اشاره به سوخت هسته‌ای ترکیبی (Mixed Oxide) دارد که در واقع جایگزین اورانیوم غنی شده با درصد پایین می‌باشد و لازم به ذکر است در این نوشتار گاهی به جای عبارت صحیح (ام.او.ایکس) از عبارت مصطلح (ماکس)، در ترجمه فارسی استفاده شده است.

7- Sellafield

این دعوا ایرلند دعوای دیگری بر مبنای کنوانسیون حقوق دریاهای اقامه نمود. ایرلند مدعی بود که زباله‌های این نیروگاه آب‌های این کشور را آلوده کرده است و در نتیجه تعهدات این کنوانسیون نقض شده است. بعد از مذاکراتی که بین مقامات دو کشور برگزار شد، این گونه توافق شد که دو دیوان داوری بر پایه کنوانسیون محیط زیست دریایی آتلانتیک شمال شرقی و کنوانسیون حقوق دریاهای ایجاد گردد. دیوان داوری آتلانتیک صلاحیت خود را احراز نمود و در رأی خود اعلام کرد که انگلستان با ارائه نکردن اطلاعات مورد نظر ایرلند، از مفاد کنوانسیون یاد شده تخطی نکرده است. اما در دیوان داوری حقوق دریاهای وضعیت متفاوت بود و از آنجا که طرفین در تعیین مرجع حل اختلاف توافق نکرده بودند، در نتیجه اختلاف آنها به موجب بند (۵) ماده (۲۸۷) و ضمیمه شماره ۷ کنوانسیون به دیوان داوری ارجاع شد. لیکن ایرلند از دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای نیز درخواست نمود تا زمان تشکیل دیوان داوری، طبق بند (۵) ماده (۲۹۰) دستور موقت صادر نماید. بعد از صدور دستور موقت توسط دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای، دیوان داوری موقت صلاحیت خود را در ابتدا احراز نمود اما با اعتراض انگلستان بر اساس ماده (۲۹۲) معاهده جامعه اروپایی که مقرر می‌دارد «همه اختلافات میان اعضای جامعه که در برگیرنده حقوق جامعه باشد باید منحصراً در دیوان دادگستری اروپایی حل و فصل شود» مواجه شد. نهایتاً دیوان داوری اعتراض انگلستان را وارد دانست و رسیدگی را متوقف نمود و طرفین را ملزم کرد قبل از آن که در ماهیت تصمیم‌گیری کنند، مشخص سازند که آیا دیوان دادگستری اروپایی صلاحیت رسیدگی به پرونده را دارد یا خیر. در این میان کمیسیون اروپا شکایت خود را به دلیل نقض ماده (۲۹۲) معاهده جامعه اروپایی، علیه ایرلند به دیوان دادگستری اروپایی تسلیم نمود. دیوان دادگستری اروپایی نیز صلاحیت خود را احراز نمود و همچنین بیان داشت که پیگیری دادرسی در دیوان داوری خطری آشکار برای نظم صلاحیتی مندرج در معاهدات است. این چنین اختلافات بین اعضای جامعه اروپایی باید با مشورت با نهادهای جامعه و ارکان این جامعه و در نهایت دیوان دادگستری اروپایی حل و فصل شود (Karaman, 2012, pp. 112-148).

این قضیه در چهارچوب دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای بررسی می‌شود و به عنوان یکی از پرونده‌های مطرح شده در دیوان از میان حدود ۲۵ قضیه طرح شده در دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای از زمان تأسیس این مرجع در سال ۱۹۹۶، متعاقب کنوانسیون حقوق دریاهای ۱۹۸۲ و ضوابط آن می‌باشد. در واقع در این مقاله به بررسی پیشینه حادثه، ادعای طرفین و صدور دستور تدابیر موقتی دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای و بیان نظرات مجزای قضات می‌پردازیم و به مباحث مطرح شده در مورد تعارض صلاحیت رسیدگی در مراجع قضایی بین‌المللی متعدد و استدلال‌ات این مراجع در خصوص صلاحیت انحصاری هر

یک برای طرح دادخواست نزد آنها پرداخته نمی‌شود. با توجه به این که قضیه ماکس پلانت یک موضوع درخواست اتخاذ تدابیر موقتی است و کمتر ماهیت اختلافی بین کشورها از نوع ترمیمی و جبران خسارت دارد، این قضیه اختصار مشهودی دارد و لیکن این نافی اهمیت بررسی روند رسیدگی به این پرونده در دیوان بین‌المللی دریاها نخواهد بود. تصمیم دیوان در صدور دستور اقدامات موقت، که از طرفین اختلاف همکاری و رایزنی با یکدیگر را خواستار شد، یک گام نو برای دیوان محسوب می‌گردد که البته مخالفت برخی قضات را علی‌رغم عدم صدور آرای مخالف از جانب ایشان، به دنبال داشته است. لازم به ذکر است که اقدامات ایرلند در شکایت از بریتانیا، فارق از نتایج قضائی و داوری بین‌المللی که به دنبال داشته است، دستاوردهای سیاسی نیز در جلب حمایت افکار عمومی داخل این کشور و همچنین ایجاد بازدارندگی علیه بریتانیا در ساخت تأسیساتی مشابه در آینده محقق نموده است. لذا احتمال کمی وجود دارد که دولت بریتانیا علاقه‌ای به دامن زدن به وضعیتی مشابه در آینده پیدا نماید (Churchill and Scott, 2004, pp. 672-676). این قضیه با برخی حوزه‌های حقوق محیط زیست نیز که عمیقاً نیاز به شفاف‌سازی دارد، از جمله: نحوه اعمال روش‌های پیشگیرانه، ارزیابی مستندات علمی توسط نهادهای قضائی و همچنین ضرورت‌های اعمال ارزیابی پیامدهای مخرب محیط زیستی، مستقیماً ارتباط پیدا می‌کند (Hallum, 2002: pp. 374-375).

۱- پیشینه قضیه^۱

به موجب سیاست‌های اواخر دهه هشتاد میلادی، مجوز ساخت یک نیروگاه تمام عیار ام.او.ایکس^۲ در مارس ۱۹۹۴ صادر شد و ساخت این نیروگاه در آوریل همان سال آغاز گشت. پروژه ساخت این نیروگاه در سال ۱۹۹۸ و با هزینه سیصد میلیون پوند به اتمام رسید. این نیروگاه با هدف تولید ام.او.ایکس از پلوتونیوم^۳ و اورانیوم ضعیف شده^۴، خام و یا اورانیوم بازیافت شده برای مشتریان خارجی با ظرفیت تولید سالانه ۱۲۰ تن، تأسیس شد (The Parliamentary Office of Science and Technology, 2000: p.5). بعد از شروع به ساخت نیروگاه تولید سوخت ترکیبی هسته‌ای ام.او.ایکس در تأسیسات سلافیلد در سواحل غربی بریتانیا و شرق دریای ایرلند، این کشور نگرانی‌های خود در مورد این نیروگاه و فعالیت آن و آلودگی مواد رادیواکتیو و همچنین حمل و نقل محموله‌های رادیواکتیو از این نیروگاه و به

1- Background of the Case

2 - MOX

3- Plutonium

4- Depleted Uranium

سوی این نیروگاه و خطرات احتمالی برای ایرلند و محیط زیست این منطقه را مطرح نمود. در واقع ایرلند معتقد بود شروع به فعالیت نیروگاه ماکس، فعالیت‌های هسته‌ای اطراف سواحل دریای ایرلند را تشدید می‌کند. با در نظر داشتن فاصله حدود ۱۱۲ مایلی این تأسیسات تا سواحل شرقی ایرلند و ادعای طرفین دریای ایرلند مبنی بر وجود منطقه انحصاری ۲۰۰ مایلی برای ماهیگیری و تقسیم این منطقه بین طرفین توسط خط منصف و اهمیت اقتصادی ماهیگیری و آبیان برای اقتصاد ایرلند، که البته حوزه آبی نزدیک به سایت سلافیلد را نیز در بر می‌گیرد، این نگرانی‌ها از سوی ایرلند تشدید شده بود. این نگرانی‌ها در قالب نامه‌هایی به مقامات انگلیسی اظهار شده است. در بررسی پیشینه این قضیه به برخی از این نامه‌ها اشاره می‌کنیم؛ ایرلند از سال ۱۹۹۳ نگرانی‌های خود در رابطه با طرح کارخانه تولید ماکس را بیان کرده بود. در سال ۱۹۹۴ ایرلند نظرات و ایرادات خود در مورد بیانیه زیست محیطی ۱۹۹۳ را ارائه کرد. در فاصله سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ ایرلند در پنج نوبت نگرانی‌های خود را طی نامه‌هایی به اجلاس گوناگونی که در خصوص توجیه اقتصادی نیروگاه تولید ماکس برگزار شده بود ارائه داشت و همچنین نگرانی‌های زیست محیطی خود را نیز عنوان نموده بود (ITLOS, Order of 3 December 2001:para.26)(Tanaka,2004:p.361).

برای اولین بار ایرلند در ژوئیه ۱۹۹۹ در نامه‌ای، نگرانی‌های ویژه خود در خصوص معاهده ۱۹۸۲ حقوق دریاها را مطرح نمود. متعاقب آن در نامه‌ای دیگر در ۲۳ دسامبر ۱۹۹۹ ایرلند دوباره نگرانی‌های خود را به کارخانه تولید ماکس، به موجب مقررات تصریح شده کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها را با جزئیات مطرح کرد. در هر دو این نامه‌ها ایرلند صراحتاً تمامی حقوق خود ذیل کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها را محفوظ دانسته است. انگلستان به هیچ وجه به نامه اول پاسخ نداد و در مورد نامه دوم هم صرفاً دریافت نامه را (آن هم بعد از سه ماه) اشعار داشت. اگر چه از سال ۱۹۹۹ انگلستان فرصت پاسخ‌گویی به اظهارات و نگرانی‌های ایرلند را داشت اما تا سال ۲۰۰۱ هیچ پاسخ‌گویی چه به طور عمومی و چه به طور خاص در رابطه با معاهده ۱۹۸۲ حقوق دریاها، انجام نداد. اظهار نگرانی ایرلند در رابطه با کنوانسیون حقوق دریاها در چندین مناسبت تکرار گشت. در جریان اجلاسی که در پنجم اکتبر ۲۰۰۱ در لندن برگزار شد، ایرلند به انگلستان اعلام کرد که تصمیم مورخ ۳ اکتبر ۲۰۰۱ در خصوص توجیه اقتصادی پروژه کارخانه ام.او.ایکس، مغایر با مقررات مختلف کنوانسیون حقوق دریاها و دیگر اسناد بین‌المللی الزام آور برای انگلستان بوده است. در آن نشست ایرلند، انگلستان را توجه داد که اختلافاتی میان آن‌ها از جمله در رابطه با تفسیر و اجرای مقررات متعدد معاهده حقوق دریاها وجود دارد. در نامه مورخ ۱۶ اکتبر ۲۰۰۱ ایرلند دوباره موضع

خود را در مورد این که مجوز فعالیت نیروگاه ماکس در سوم اکتبر ۲۰۰۱ منجر به شکل‌گیری اختلاف یا اختلافاتی با انگلستان بر پایه مقررات مختلف کنوانسیون حقوق دریاها و دیگر اسناد بین‌المللی الزام آور برای انگلستان شده است، تکرار کرد. در این نامه اظهار شده بود: «ایرلند معتقد است که انگلستان تعهد خود به حمایت و حفاظت از محیط زیست دریایی را نقض کرده و در اتخاذ تدابیر ضروری جهت تضمین این که فعالیت‌هایش در سرزمین تحت صلاحیت خود به گونه‌ای صورت پذیرد که موجب ایراد خسارت از طریق آلودگی به ایرلند نشود، قصور ورزیده است» (در مغایرت با مقررات مواد ۱۹۲ تا ۱۹۴ کنوانسیون حقوق دریاها). این نامه در ادامه به بیان مقررات گوناگون الزام‌آور کنوانسیون حقوق بین‌الملل دریاها پرداخته است و همچنین با اشاره به حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ در آمریکا بیان می‌کند که ایرلند به شدت نسبت به فعالیت این نیروگاه و نیروگاه‌های مشابه و همچنین حمل و نقل مواد رادیواکتیو از این نیروگاه و به مقصد این نیروگاه، در سایه حملات محتمل تروریستی مشابه در آینده، نگران است. ایرلند همچنین معتقد بود که در چنین شرائطی اتخاذ تدابیر احتیاطی بیشتری برای حفاظت از چنین تأسیساتی و محموله‌های مربوطه، امری ضروری است. در این نامه همچنین ایرلند از انگلستان دعوت کرد تا فوراً مجوز فعالیت نیروگاه ماکس را تعلیق کند و اقدامات ضروری جهت توقف فوری حمل و نقل تمامی محموله‌های مواد رادیواکتیو در دریای ایرلند و حوزه آن، از نیروگاه ماکس و به سوی این نیروگاه را اتخاذ نماید. ایرلند همچنین حق طرح پرونده، برای رسیدگی در دادگاه‌ها یا محاکم بین‌المللی صالح بدون اعلام قبلی را برای خود محفوظ دانست. ایرلند علیرغم این که انگلستان به ظاهر قویاً مصمم به اعطای مجوز و راه اندازی زود هنگام نیروگاه ماکس بود، آمادگی خود برای اقدام به تبادل آراء، آن طور که در ماده (۲۸۳) کنوانسیون حقوق دریاها مقرر شده است را نیز اعلام کرد (ITLOS 49-44: Request for Provisional Measures by Ireland, November 2001).

انگلستان در نامه مورخ ۱۸ اکتبر ۲۰۰۱ از سوی وزیر محیط زیست، غذا و امور روستایی، به ایرلند پاسخ داد و تنها متذکر شد که آژانس محیط زیست انگلستان به این نتیجه رسیده است که خسارات رادیولوژیک مرتبط با تولید سوخت ترکیبی ام.او.ایکس بسیار پایین و تأثیرات بر روی حیات وحش نیز بسیار ناچیز است. البته انگلستان به نگرانی‌های ایرلند و خواسته‌های این کشور پاسخی نداد و صرفاً بیان شد که: «انگلستان برای تبادل نظر در مورد مسائل مطرح شده در اسرع وقت اشتیاق نشان می‌دهد و برای این منظور به شکل حیاتی نیاز است تا بدانیم که به چه دلیل ایرلند معتقد است که انگلستان مقررات و اصول مطرح شده در نامه فوق را نقض کرده است.» در نامه مورخ ۲۳ اکتبر سال ۲۰۰۱ ایرلند

بیان کرد که معتقد است تبادل نظر مادامی که انگلستان تمایلی برای تعلیق مجوز و فعالیت کارخانه ماکس نشان ندهد، مضمراً نخواهد بود. در نامه‌ای در تاریخ ۲۴ اکتبر سال ۲۰۰۱ انگلستان از ابراز هر تمایلی برای تعلیق مجوز یا فعالیت نیروگاه ماکس خودداری نمود. بعد از این نامه روشن بود که این اختلاف، صرفاً با تبادل نظر و دیدگاه‌ها در مذاکرات قابل حل نخواهد بود. بر همین اساس ایرلند در نامه‌ای در تاریخ ۲۵ اکتبر ۲۰۰۱ اعلام نمود که یک حالت فوق‌العاده شکل گرفته است و طرفین به تبادل نظر پرداخته‌اند و ایرلند حق خود برای آغاز روند رسیدگی ذیل معاهده حقوق دریاها و بدون اعلام قبلی را محفوظ می‌داند. همان روز، ایرلند روند داوری مطابق معاهده حقوق دریاها را آغاز نمود. در نامه‌ای مورخ ۳۰ اکتبر ۲۰۰۱ ایرلند، از وزیر دولت بریتانیا در امور محیط زیست، غذا و مناطق روستایی در مورد زمان تعیین شده برای شروع فعالیت نیروگاه ماکس پرسید، و لیکن هیچ جوابی دریافت نشد. نامه‌ای دیگر برای یادآوری در تاریخ ششم نوامبر نیز ارسال شد، اما هیچ جوابی دریافت نشد (ITLOS Request for Provisional measures by Ireland, 2001: paras. 50-54).

۲- طرح دعوی در دیوان داوری کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲

در ۲۵ اکتبر سال ۲۰۰۱ ایرلند درخواست رسیدگی به اختلاف خود با انگلستان بر مبنای ماده (۲۸۷) معاهده ۱۹۸۲ حقوق دریاها، در مورد مجوز و فعالیت نیروگاه ماکس در سلافیلد را، بر اساس ضمیمه هفتم کنوانسیون حقوق دریاها، به داوری ارجاع داد. در حقیقت این اولین موردی بود که از دیوان داوری کنوانسیون حقوق دریاها، درخواست صدور رأی اقدامات موقت می‌شد (Karaman, 2012, p. 119). ایرلند به همراه مدارک، درخواستی به انگلستان در خصوص اعمال تدابیر موقتی ارسال کرد. ایرلند اظهار داشت که اگر تا مدت ۱۴ روز بعد از آغاز رسیدگی دیوان داوری، انگلستان از اعمال تدابیر موقتی درخواست شده از سوی ایرلند، شامل تعلیق جواز فعالیت نیروگاه ماکس و توقف حمل و نقل خارجی مواد رادیواکتیو مرتبط با این نیروگاه، خودداری نماید، ایرلند درخواست خود برای صدور دستور اقدامات موقت را به دیوان بین‌المللی حقوق دریاها (ITLOS) بر اساس بند (۵) ماده (۲۹۰) کنوانسیون حقوق دریاها تسلیم خواهد کرد. ایرلند در درخواست خود از دیوان داوری کنوانسیون حقوق دریاها، مقررات و حقوق عرفی و معاهده‌ای را که معتقد بود انگلستان به آن پایبند نبوده است و یا آن را زیرپا گذاشته مطرح نمود. در وهله اول، ایرلند معتقد بود که انگلستان تعهد به همکاری با ایرلند در اتخاذ تدابیر حمایتی و حفاظت از دریای ایرلند داشته است و این تعهدات مطابق مواد (۱۲۳) و (۱۹۷) کنوانسیون حقوق دریاها و همچنین حقوق بین‌الملل عمومی، برای انگلستان الزام‌آور می‌باشد. مطابق با ماده (۱۲۳)

کنوانسیون حقوق بین‌الملل دریاهای ساحلی دریاهای بسته یا نیمه بسته در اعمال حقوق و تکالیف خود مطابق این کنوانسیون باید با یکدیگر همکاری داشته باشند.» همچنین ماده (۱۲۳) برای نیل به این اهداف بندهای چهارگانه‌ای را مقرر کرده است که اشاره به، الف) لزوم هماهنگی در اداره، حفاظت، اکتشاف و بهره برداری از منابع جاندار این دریاهای، ب) هماهنگی در اعمال حقوق و تکالیف شان با احترام برای حمایت و حفاظت از محیط زیست دریایی و... دارد. به علاوه ماده (۱۹۷) این کنوانسیون هم لزوم همکاری‌های منطقه‌ای و جهانی با در نظر گرفتن خصوصیات ویژه و گوناگون این مناطق در راستای حفظ و حمایت از محیط زیست دریایی را مورد اشاره قرار می‌دهد. ثانیاً، ایرلند معتقد بود که انگلستان در ابتدا تعهد به انجام ارزیابی زیست محیطی در خصوص تأثیرات زیست محیطی نیروگاه ماکس و نقل و انتقال بین‌المللی مواد رادیواکتیو مرتبط با فعالیت نیروگاه، از نیروگاه به خارج و از کشورهای دیگر به این نیروگاه را داشته است. این تعهد به موجب ماده (۲۰۶) کنوانسیون حقوق دریاهای برای متعاهدین در نظر گرفته شده است. ایرلند همچنین مدعی بود که انگلستان بر اساس مواد (۲۰۴)، (۲۰۵) و (۲۰۶) کنوانسیون، تعهد به این ارزیابی‌های اولیه محیط زیستی در مورد آثار فعالیت‌های خود داشته است و باید گزارش این ارزیابی‌ها را نیز منتشر می‌نموده است. ثالثاً، ایرلند اظهار داشت که انگلستان تعهد به محافظت از محیط زیست دریایی دریای ایرلند، اعم از اتخاذ تمامی تدابیر ضروری برای ممانعت، کاهش و کنترل آلودگی رادیواکتیو بیشتر در دریای ایرلند داشته است. ایرلند معتقد بود که انگلستان تعهدات خود در مورد بند (۱) ماده (۱۹۲)، ماده (۱۹۳)، بند (۲) ماده (۱۹۴)، بند (۳) ماده (۲۰۷)، بند (۴) ماده (۲۱۱) و ماده (۲۱۳) کنوانسیون حقوق دریاهای را در این رابطه نقض کرده است. با توجه به این که کنوانسیون حقوق دریاهای در ۲۱ ژوئن ۱۹۹۶ از سوی ایرلند و در ۲۵ ژوئیه ۱۹۹۷ از سوی انگلستان تصویب شده است. ایرلند از دیوان داوری خواست تا اعلام دارد که «انگلستان نقض تعهدات خود مطابق مواد مذکور را از طریق خودداری از همکاری با ایرلند در حفاظت از محیط زیست دریایی و ممانعت از اشتراک گذاری اطلاعات با ایرلند در این خصوص و عدم اعمال یک شیوه مناسب برای سنجش تأثیرات زیست محیطی نیروگاه ماکس و فعالیت‌های مرتبط با این نیروگاه و همچنین اعطای مجوز فعالیت این نیروگاه، در حالی که اختلافات کماکان پابرجا بوده را مرتکب شده است.» (ITLOS Request for Provisional Measures by Ireland, 2001: paras. 119-122). رسیدگی دیوان داوری به این موضوع و صدور رأی، مدتی به طول انجامید و در این بین ایرلند از دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای (ITLOS) هم درخواست صدور دستور اقدامات موقتی کرد، که در ادامه به بررسی درخواست مذکور پرداخته خواهد شد.

ابتدا دیوان داوری موقت ذیل کنوانسیون حقوق دریاهای در مورد صلاحیت خود برای رسیدگی به پرونده با در نظر گرفتن محتوای اصلی پرونده اطمینان داشت. اما بعد از اعتراض انگلستان در مورد صلاحیت دیوان داوری موقت، که معتقد بود دیوان داوری صلاحیت رسیدگی به پرونده را ندارد و این اعتراض را مطرح کرد که معاهده جامعه اروپایی برای اختلافات اعضای خود از طرق مختلف، از جمله دیوان دادگستری اروپایی راه‌هایی را مقرر نموده است و ماده (۲۹۲) معاهده جامعه اروپایی به این مسأله داشته، دیوان داوری موقت، احراز صلاحیت قطعی خود را ضروری دید. در نتیجه دیوان اعلام کرد که «در این شرایط احتمال جدی وجود دارد که دیوان دادگستری اروپایی به بررسی این مسأله بپردازد که آیا صلاحیت انحصاری دیوان دادگستری اروپایی به تفسیر و اجرای کنوانسیون (حقوق دریاهای) نیز تعمیم می‌یابد یا خیر.» (میرعباسی و ایزدی، ۱۳۹۲: ۲۲۴).

دیوان داوری، نهایتاً اعلام نمود: «در این اوضاع و احوال با لحاظ احترام و نزاکت متقابلی که باید بین نهادهای قضایی، که از آنها درخواست شده تا حقوق و تکالیف بین دو دولت را مشخص نمایند حاکم باشد، این دیوان ادامه رسیدگی و استماع اظهارات طرفین دعوی در ماهیت اختلاف را مناسب نمی‌داند. به علاوه چون دادرسی ممکن است منجر به تضاد آراء در موضوعی واحد شود، کمکی به حل اختلاف طرفین نخواهد کرد.» و بنابراین رسیدگی را متوقف نمود (میرعباسی و ایزدی، ۱۳۹۲: ۲۲۴ و ۲۲۵). لازم به ذکر است که حقانیت رویکرد دیوان داوری در خصوص این پرونده، بعداً به اثبات رسید. در ۳۰ می سال ۲۰۰۶ بود که دیوان اروپایی دادگستری در رأی اعلام داشت که ایرلند با طرح دعوا علیه بریتانیا در دیوان داوری پیوست هفتم کنوانسیون حقوق بین‌الملل دریاهای و همچنین دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای، تعهدات خود نسبت به اتحادیه اروپا را نقض کرده است و صلاحیت این اتحادیه برای رسیدگی به اختلاف مذکور را نادیده گرفته است. نتیجتاً به دنبال این رأی بود که دولت ایرلند از دعوای خود در دیوان داوری صرف نظر کرد و داوری این اختلاف بدین ترتیب به پایان رسید (Karaman, 2012, p.126).^۱

۳- تقاضای صدور دستور اقدامات موقت از دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای

از آنجا که انگلستان تدابیر موقتی را که ایرلند در نامه مورخ ۲۵ اکتبر سال ۲۰۰۱ از این کشور درخواست نموده بود را اعمال نکرد و مهلت چهارده روزه‌ای که ایرلند برای انگلستان تعیین نموده بود نیز به پایان رسید، ایرلند در تاریخ ۹ نوامبر سال ۲۰۰۱ درخواست خود برای صدور دستور اقدامات موقت، به موجب ماده (۲۹۰) کنوانسیون حقوق دریاهای را به دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای تقدیم کرد. در درخواست ۹

1- Case C-459/03 Commission v. Ireland (MOX), ECJ, (2006), paragraph 184.

نوامبر سال ۲۰۰۱ ایرلند بیان کرد که بر اساس ماده (۲۹۰) کنوانسیون ۱۹۸۲ برای صدور دستور اقدامات موقت، یا هر دستوری که دیوان مناسب بداند، دیوان باید به این نتیجه رسیده باشد که: اولاً، صدور دستور اقدامات موقت برای حفظ حقوق مکتسبه ایرلند، مطابق کنوانسیون حقوق دریاها یا به منظور جلوگیری از زیان جدی به محیط زیست دریایی، ضروری می‌باشد. ثانیاً، محکمه داوری معین شده برای رسیدگی به اختلاف، به طور بدیهی این صلاحیت را داشته باشد و ثالثاً، فوریت اوضاع به گونه‌ای باشد که صدور دستور موقت ضرورت داشته باشد (ITLOS Request for Provisional Measures (by Ireland, December 2001: paras. 122-123).

ایرلند معتقد بود، در این پرونده تمامی شرایط مذکور محرز است و دیوان باید دستور اقدام موقت را صادر نماید. شرح این قضیه از سوی ایرلند در چهار قسمت اصلی بیان گردیده است. مختصراً در قسمت اول، ایرلند به تشریح قضیه و تصمیم انگلستان در اعطای مجوز فعالیت نیروگاه بازیافت سوخت هسته‌ای مخلوط ام.او.ایکس تشکیل شده، از اکسید اورانیم^۱ و اکسید پلوتونیوم^۲ و همچنین حمل و نقل بین‌المللی مواد رادیواکتیو مرتبط با فعالیت این نیروگاه پرداخت. در بخش دوم این درخواست، ایرلند به حقوق خود ذیل کنوانسیون حقوق دریاها که به موجب فعالیت نیروگاه ماکس تحت تأثیر قرار گرفته است، اشاره می‌کند. این حقوق شامل تکالیف بریتانیا برای همکاری با ایرلند در این زمینه و انجام ارزیابی زیست محیطی در خور، از سوی بریتانیا در خصوص اثرات زیست محیطی فعالیت این نیروگاه و حمل و نقل مواد رادیواکتیو مرتبط با فعالیت نیروگاه در این حوزه و انتشار نتایج این ارزیابی‌ها و همچنین تضمین این که دریای ایرلند در معرض آلودگی‌های رادیواکتیو بیشتری قرار نگیرد، می‌باشد. بخش سوم درخواست ایرلند در خصوص صلاحیت دیوان برای رسیدگی به پرونده و چگونگی در نظر گرفتن این صلاحیت برای دیوان مذکور می‌باشد. بخش چهارم درخواست ایرلند از دیوان بین‌المللی حقوق دریاها، فوریتی که در شرایط مذکور وجود دارد را بیان می‌دارد و اشاره می‌کند که با توجه به قصد طرف مقابل برای فعال‌سازی نیروگاه ماکس در ۲۰ دسامبر سال ۲۰۰۱، صدور دستور موقت برای حفاظت از حقوق ایرلند مطابق کنوانسیون حقوق دریاها و همچنین جلوگیری از وارد آمدن خسارت بیشتر به محیط زیست دریایی، ضرورت دارد. ایرلند در ادامه به بیان پیشینه تاریخی مسأله و نامه نگاری‌هایی که با مقامات بریتانیا انجام داده است و عدم تمایل آنها به همکاری و به اشتراک‌گذاری اطلاعات در این خصوص و همچنین ماهیت خطرناک سوخت هسته‌ای ترکیبی ماکس می‌پردازد. ایرلند همچنین به اهمیت این حوزه دریایی برای اقتصاد خود

1- uranium oxide

2- plutonium oxide

و ماهیگیری در این حوزه و ضرورت پیشگیری از آلودگی رادیواکتیو در این ناحیه اشاره می‌کند و برخی تعهدات انگلستان را در این مورد (مشابه با آن چه در درخواست از دیوان داوری موقت ذیل پیوست شماره هفت کنوانسیون ۱۹۸۲ نیز مطرح شده بود) متذکر می‌شود. ایرلند در نهایت از دیوان محترمانه تقاضا نمود تا دستور تدابیر موقتی با مفاد ذیل را در این باره صادر نماید:

الف) این که انگلستان فوراً مجوز فعالیت نیروگاه ماکس مورخ ۳ اکتبر سال ۲۰۰۱ را تعلیق کند و به دنبال آن اقدامات مقتضی، جهت جلوگیری از فعالیت این نیروگاه را به عمل آورد. ب) این که انگلستان فوراً ممنوعیت حمل و نقل اجسام، مواد یا ضایعات رادیواکتیو مرتبط با فعالیت یا مرتبط با آماده‌سازی نیروگاه تولید ماکس به آب‌ها یا خارج از آب‌های تحت حاکمیت خود، یا آب‌هایی که انگلستان در آن حقوق حاکمه دارد را تضمین نماید. ج) این که انگلستان تضمین نماید، هیچ گونه اقدامی که موجب تشدید، توسعه یا سخت‌تر شدن دستیابی به راه حل، در رابطه با اختلاف ارجاع شده به دیوان داوری موقت ذیل پیوست شماره هفت کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاهای خود را مرتکب نگردد. (ایرلند نیز بدین وسیله تعهد می‌نماید که چنین اقداماتی را مرتکب نشود). د) انگلستان متعهد شود که هیچ گونه فعالیتی که حقوق ایرلند را در اجرای تصمیمات آتی دیوان داوری موقت ذیل پیوست شماره هفت کنوانسیون ۱۹۸۲، خدشه دار می‌کند، صورت نگیرد. (ایرلند نیز به طور مشابه تعهد می‌کند که چنین فعالیتی در مورد انگلستان مرتکب نشود) (ITLOS Request for Provisional Measures by Ireland, 2001:paras.123-150).

این درخواست ایرلند با رعایت شرایط مقرر در ماده (۲۹۰) کنوانسیون حقوق دریاهای و الزامات مقرر در بند (۵) ماده (۸۹) آئین دادرسی دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای طرح شده بود (ITLOS Order, December 2001:paras, 82-83). البته ایرلند در درخواست خود برای صدور دستور اقدامات موقت، به این موارد و شرایط، به تفصیل و بر اساس مواد قانونی کنوانسیون حقوق دریاهای و آئین دادرسی دیوان در کنار بیان مصادیق نیز پرداخته بود؛ لذا دیوان مطابق با ماده (۹۰) آئین دادرسی دیوان، قرار رسیدگی و همچنین احراز صلاحیت اولیه خود برای رسیدگی به موضوع را در دستوری مورخ ۱۳ نوامبر سال ۲۰۰۱ صادر نمود و تاریخ نوزدهم و بیستم نوامبر را برای رسیدگی به پرونده تعیین کرد (ITLOS Order, December 2001:para.7).

۴- واکنش کتبی بریتانیا به دیوان بین‌المللی حقوق دریاها

در تاریخ ۱۵ نوامبر سال ۲۰۰۱ بریتانیا پاسخی کتبی در رابطه با ادعای ایرلند برای دیوان ارسال کرد (ITLOS Order, December 2001:Para.12). بریتانیا معتقد بود که درخواست صدور دستور اقدامات موقت از سوی ایرلند هیچکدام از شرایط مقرر در ماده (۲۹۰) کنوانسیون حقوق دریاها را ندارد. بریتانیا معتقد بود که: اولاً، نمی‌توان برای دیوان داوری موقت ذیل پیوست شماره هفت کنوانسیون حقوق دریاها صلاحیت رسیدگی در نظر گرفت، لذا ادعای ایرلند برای صلاحیت این دیوان داوری برای رسیدگی به اختلاف مذکور صحیح نمی‌باشد. به علاوه یکی از شرایط رسیدگی به اختلاف در دیوان، این است که طرفین در ابتدا باید به تبادل نظر به منظور حل اختلافات خود در قالب مذاکرات بپردازند و ایرلند دعوت انگلستان برای تبادل نظر را نپذیرفته است. همچنین بریتانیا اشاره داشت که ایرلند قبلاً دعوای خود را نزد دیوان داوری کنوانسیون حمایت از محیط زیست دریایی آتلانتیک شمال شرقی مطرح کرده است و دوباره به دیوان داوری موقت ذیل کنوانسیون حقوق دریاها ارجاع نموده است و بنابراین دیوان داوری موقت دیگر صلاحیت رسیدگی به این پرونده را ندارد، در غیر این صورت با مسأله تعدد مراجع قضایی رسیدگی کننده به همراه ریسک صدور احکام ناسازگار از این دادگاه‌ها مواجه می‌شویم (ITLOS Order, December 2001:paras.38-44). به علاوه انگلستان اظهار داشت که مطابق بند (۱) ماده (۲۸۳) کنوانسیون حقوق دریاها، طرفین اختلاف ملزم به حل اختلافات خود از طریق تبادل نظر و مذاکره در مرحله ابتدائی هستند و لیکن ایرلند از تبادل نظر خودداری کرده است و طی نامه‌ای به انگلستان اعلام نموده است که حل و فصل اختلافات تا زمانی که نیروگاه ام.او.ایکس مجوز فعالیت دارد، ناممکن خواهد بود. اگر ایرلند پیشنهاد انگلستان برای تبادل نظر را نپذیرفته بود، تا حدود زیادی سوء تفاهماتی که ایرلند ادعاهای خود را بر مبنای آنها قرار داده، بر طرف می‌شد. همچنین در خصوص نامه ۲۵ اکتبر سال ۲۰۰۱ ایرلند نیز انگلستان اعلام نمود که سوالات ایرلند در خصوص تدابیر امنیتی در سایه حملات یازده سپتامبر و اقدامات انگلستان در این خصوص، طبقه بندی محرمانه نداشت و انگلستان اگر چه دو روز بعد در نامه‌ای دعوت به تبادل نظر طرفین نموده بود، لیکن ایرلند این پیشنهاد را نپذیرفته بود. با توجه به عدم برگزاری مذاکرات، دیوان داوری موقت صلاحیت رسیدگی را ندارد، لذا شرایط ذیل بند (۵) ماده (۲۹۰) کنوانسیون حقوق دریاها رعایت نشده و نتیجتاً دیوان بین‌المللی حقوق دریاها هم صلاحیت رسیدگی به این درخواست ایرلند را ندارد. ثانیاً، ایرلند نتوانسته است فوریتی که در بند (۵) ماده (۲۹۰) کنوانسیون حقوق دریاها و بند (۵) ماده (۸۹) آئین دادرسی دیوان بین‌المللی حقوق دریاها به آن اشاره

شده است را اثبات نماید. به علاوه انگلستان تا زمان تشکیل دیوان داوری قصد انجام هیچ اقدامی که حقوق ایرلند به موجب کنوانسیون حقوق دریاها را تحت تأثیر قرار دهد یا خسارت جدی به محیط زیست دریایی وارد کند را ندارد. با توجه به این که ایرلند اقدامات آتی انگلستان در راهاندازی نیروگاه تولید سوخت ترکیبی ام.او.ایکس را برگشت ناپذیر^۱ عنوان نموده و با استناد به غیرقابل بازگشت بودن این اقدامات، وضعیت فوری^۲ جهت درخواست صدور اقدام موقتی از سوی دیوان برای خود فرض نموده است، باید گفت که این اقدامات برگشت ناپذیر نیست. به هر حال در بدترین حالت یک نیروگاه بعد از راهاندازی قابلیت متوقف سازی را دارد و توقف یک نیروگاه هر چند هزینه بر است، لیکن غیرممکن و برگشت ناپذیر نمی باشد. علاوه بر این باید گفت بر اساس نظر کمیسیون جامعه اروپایی، حتی زمانی که نیروگاه تولید سوخت ترکیبی ام.او.ایکس کاملاً فعال شود نیز تشعشعات آن از نظر بهداشتی ناچیز می باشد. تا زمانی که فعالیت نیروگاه به طور کامل آغاز شود این تشعشعات به احتمال زیاد بی نهایت اندک خواهد ماند. همچنین انگلستان اعلام داشت که از نیروگاه ام.او.ایکس در سلافیلد هیچ حمل و نقل دریایی تا موعد برگزاری دیوان داوری موقت ذیل پیوست شماره هفت کنوانسیون حقوق دریاها، صورت نخواهد گرفت و پلوتونیوم دیوکسید مورد نیاز برای تولید سوخت ام.او.ایکس در این نیروگاه، برای دوره مذکور، از قبل در تأسیسات سلافیلد فراهم بوده است. به علاوه هیچ گونه صادراتی از این نیروگاه، حداقل تا تابستان سال ۲۰۰۲ بر نامه ریزی نشده است. ثالثاً، دلائلی که ایرلند در بیان قضیه مطرح کرده، به طور بدیهی مضر بودن اقدامات مورد نظر انگلستان (حتی در طولانی مدت) نسبت به حقوق ایرلند مطابق کنوانسیون حقوق دریاها، یا ایجاد خسارت جدی به محیط زیست دریایی را ثابت نمی کند. همچنین انگلستان معتقد بود که تعهدات خود به همکاری بین المللی و منطقه‌ای در حمایت و حفاظت از محیط زیست دریایی که ذیل ماده (۱۹۷) کنوانسیون حقوق دریاها مطرح شده است را به دقت اعمال کرده است و این التزام بریتانیا، در پاره‌ای از امور از جمله تصویب کنوانسیون حمایت از محیط زیست دریایی آتلانتیک شمال شرقی و نقش این کشور به عنوان عضو جامعه اروپایی و همچنین عضو فعال جامعه انرژی اتمی اروپا، مشهود است. در مورد ماده (۱۲۳) کنوانسیون ۱۹۸۲ نیز همین موارد صادق بوده و انگلستان به تعهدات خود در ذیل این ماده کنوانسیون حقوق دریاها ملتزم بوده است (ITLOS Order, December 2001: paras.54-57).

1- Irreversible

2- Urgency

در خصوص ادعای نقض مواد (۱۹۲) و (۱۹۴) کنوانسیون حقوق دریاها هم انگلستان اظهار داشت، ترشحات رادیواکتیو این نیروگاه بسیار ناچیز و بر اساس گزارش شرکت سوخت هسته‌ای بریتانیا، مجموع تشعشعات سالیانه رادیواکتیو اعم از مایع و جامد از این نیروگاه که نزدیک‌ترین افراد جامعه به نیروگاه از آن متأثر می‌شوند، تنها معادل تشعشعات رادیواکتیوی است که یک نفر در مدت دو ثانیه پرواز هواپیمای تجاری (در حالت پرواز در آسمان) متحمل می‌شود. در رابطه با ادعای نقض ماده (۲۰۶) کنوانسیون حقوق دریاها توسط انگلستان از سوی ایرلند نیز این کشور متذکر شد که بر اساس نص ماده (۲۰۶) کنوانسیون دولت‌ها، ملزم به اعمال ارزیابی هستند که یک مبنای عقلایی^۱ در رابطه با احتمال آلودگی رادیواکتیو ناشی از فعالیت‌های داخل قلمرو خود یا قلمرو تحت کنترل شان وجود داشته باشد؛ حال آن که چنین زمینه‌نگرانی در این مورد از لحاظ منطقی و عقلایی وجود نداشته است. تأثیرات این نیروگاه بسیار ناچیز بوده است و به ندرت نظری مخالف این اظهار شده است و به هر حال باید گفت ارزیابی محیط زیستی بر اساس دستورالعمل جامعه اروپایی صورت گرفته است. در خصوص حمل و نقل مواد رادیواکتیو از نیروگاه یا به مقصد نیروگاه ام.او.ایکس از مسیر دریایی نیز انگلستان اگر چه نگرانی‌های ایرلند در این خصوص را بی‌مورد می‌دانست و لیکن به دیوان اطمینان داد که ترابری دریایی که توسط شرکت سوخت هسته‌ای بریتانیا انجام می‌شود، با رعایت کامل مقررات لازم الاجرای بین‌المللی در خصوص حمل و نقل مواد رادیواکتیو از طریق دریا صورت می‌گیرد. در رابطه با مسائل امنیتی مطرح شده از سوی ایرلند نیز انگلستان اعلام نمود که تدابیر امنیتی گسترده‌ای در این خصوص به اجرا گذارده است که از افشاسازی آن‌ها معذور می‌باشد. رابعاً، به جای بیان شواهد و مدارک متقاعد کننده در خصوص تهدید محیط زیست دریایی به دنبال فعالیت نیروگاه تولید سوخت ترکیبی ام.او.ایکس، ایرلند صرفاً ادعاهای کلی در مورد خطرات ناشی از فعالیت صنایع هسته‌ای یا باز یافت سوخت هسته‌ای و حمل و نقل مواد رادیواکتیو یا پلوتونیوم از طریق دریا را مطرح کرده است. به علاوه این موارد حتی در شکایت ایرلند به دیوان داوری ذیل پیوست شماره هفت کنوانسیون حقوق دریاها مطرح هم نشده است. خامساً، اگر دیوان بین‌المللی حقوق دریاها، به درخواست ایرلند برای صدور دستور اتخاذ اقدامات موقتی گردن نهد، در صیانت از حقوق طرفین اختلاف قدم برداشته است زیرا، آینده نیروگاه تولید سوخت هسته‌ای ام.او.ایکس را در خطر قرار می‌دهد و در نتیجه عواقب مالی جبران ناپذیر نه تنها برای سهام‌داران یا شرکت سهامی عام سوخت‌های هسته‌ای بریتانیا، بلکه برای اقتصاد محلی به بار می‌آورد. بریتانیا اظهار

داشت که اتخاذ اقدامات موقتی مورد نظر ایرلند تقریباً حداقل ده میلیون پوند ضرر مالی به فعالیت تجاری نیروگاه ام.او.ایکس وارد خواهد کرد و البته انتظار خسارات مالی حدود چند ده میلیون پوندی در آینده نیز وجود دارد. از طرفی نگهداری نیروگاه مذکور در حالت آماده به فعالیت نیز تقریباً ۳۸۵،۰۰۰ پوند در هفته هزینه دارد. علاوه بر این بریتانیا معتقد است که حیثیت شرکت بریتانیایی سوخت‌های هسته‌ای در بازار در صورت تأخیر در راه‌اندازی، خسارات کمتر محسوس و لیکن واقعی متحمل خواهد شد. خسارات اجتماعی با اعمال این اقدامات موقتی برای بریتانیا به بار خواهد آمد (ITLOS Written Response of the UK, 2001: para. 232)^۱ و لازم به ذکر است که بر اساس گزارش‌ها، شروع به فعالیت این نیروگاه حدود ۴۸۰ شغل در مناطق با آمار بیکاری بالا در سواحل غربی این کشور ایجاد می‌نمود (Tanaka, 2004: p. 381). در نهایت این درخواست بریتانیا از دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای می‌خواهد که: الف) درخواست ایرلند برای صدور دستور اتخاذ اقدامات موقت از سوی دیوان را رد کند. ب) ایرلند را موظف نماید تا هزینه‌های متحمل شده از سوی بریتانیا در جریان روند رسیدگی این دعوی را پرداخت نماید (ITLOS Order, December 2001: para. 30).

۵- برگزاری جلسه استماع در دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای

مطابق با قرار صادر شده از سوی دیوان در تاریخ ۱۳ نوامبر سال ۲۰۰۱، دیوان علاوه بر احراز صلاحیت خود برای رسیدگی، تاریخ نوزدهم و بیستم نوامبر را برای رسیدگی و استماع دعوای طرفین تعیین نمود (ITLOS Order, November 2001). این جلسات استماع پرونده در مقر دیوان در شهر هامبورگ و به ریاست قاضی چاندراشیکار رائو^۲ که در آن زمان ریاست دیوان را بر عهده داشت برگزار شد. دیوان در چهار نوبت به استماع اظهارات طرفین پرداخت. دو نوبت در روز نوزدهم نوامبر، نوبت صبح و عصر و نیز دو نوبت در روز بیستم نوامبر، نوبت صبح و عصر. نهایتاً دیوان روز سوم دسامبر را برای اعلام تصمیم خود معین نمود و در روز سوم دسامبر بعد از برگزاری جلسه و معرفی دوباره نمایندگان طرفین دعوی و همچنین خواسته کشورشان، دیوان دستور خود را صادر نمود. در این پرونده دیوان با همراهی بیست و یک قاضی (اعم از یک قاضی اختصاصی^۳) و یک مسئول دفتر دادگاه، رسیدگی خود را آغاز نمود و طرفین دعوی نیز یک نماینده و یک قائم مقام نماینده و همچنین تعدادی مشاور و حقوقدان به دیوان

1 - Available at: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_10/response_uk_e.pdf

2- President. Chandrasekhara Rao

3- ad hoc

معرفی کرده بودند. از سوی ایرلند آقای دیوید جی. اوهگن^۱، وکیل پایه یک دولتی و از سوی بریتانیا آقای مایکل وود^۲، دارنده نشان افتخار سنت وود و سنت جرج، مشاور حقوقی دفتر امور خارجی و مشترک المنافع، به عنوان نماینده بریتانیا، البته در معیت جانشینان خود و تعدادی وکیل و مشاور به دادگاه معرفی شدند. دیوان در جریان رسیدگی بعد از استماع قضیه و ادعای طرفین و دفاعیات آنها، سولاتی را مطرح نمود و از آنها خواست تا در دور دوم رسیدگی، موارد مذکور را تنقیح نمایند؛ الف) دیوان اظهار داشت که، بریتانیا در پاسخ کتبی خود مدعی شده است که ایرلند قصد خود را برای آغاز دعوایی جدید بر اساس تعهدات مندرج در معاهدات جامعه انرژی اتمی اروپا^۳ و جامعه اروپایی، که بریتانیا آن‌ها را نقض نموده است، علناً اعلام نموده است. در این خصوص اطلاعات بیشتری از سوی دیوان مطالبه می‌شود. ب) دیوان اظهار داشت که با توجه به متن درخواست ایرلند، موارد متعدد ارزیابی‌های مستقل علمی در مورد اوضاع دریای ایرلند انجام شده است که اعلام می‌دارد در نتیجه آلودگی رادیواکتیو ناشی از فعالیت تأسیسات سلافیلد، دریای ایرلند در زمره آلوده‌ترین دریاهای در معرض مواد رادیواکتیو، در دنیا قرار دارد. دیوان در این مورد هم اطلاعات بیشتری در خصوص این ارزیابی‌های مستقل، خواستار شد. ج) همچنین دیوان خواستار شد که معلوم شود، شروع فعالیت نیروگاه ام.او.ایکس تا چه میزان حمل و نقل دریایی به تأسیسات سلافیلد و از این تأسیسات را افزایش می‌دهد؟ ایرلند در جواب دیوان در تاریخ ۲۱ نوامبر نامه‌ای به دفتر دیوان فرستاد و به همراه ضمائم آن به سولات دیوان پاسخ داد. در تاریخ ۲۳ نوامبر نماینده بریتانیا نیز نامه‌ای به دفتر دیوان فرستاد و در مورد پاسخ ایرلند به سولات دیوان، مواردی را متذکر شد (ITLOS Order, December 2001: para.25).

۶- دستور اقدامات موقتی دیوان بین‌المللی حقوق دریاهای

دیوان با شرح وقایع و اطلاعاتی که طرفین اختلاف برای دیوان ارسال نمودند و با توجه به خواسته‌های ایرلند و بریتانیا و پس از بررسی مواد قانونی و معاهدات مربوط و استناد شده از سوی هر یک از طرفین، دستور به اتخاذ اقدامات موقتی را در تاریخ سوم دسامبر سال ۲۰۰۱ در جلسه‌ای با حضور نمایندگان طرفین و قضات دیوان، صادر کرد. در این دستور دیوان به اتفاق آراء مقرر داشت که بریتانیا و ایرلند باید با یکدیگر همکاری کنند و باید به این منظور فوراً وارد مذاکرات شوند، با این هدف که: اولاً؛ به تبادل

1- Mr. David J. O'Hagan

2- Mr. Michael Wood

3- European Atomic Energy Community, (EURATOM).

اطلاعات بیشتر در خصوص عواقب احتمالی فعال‌سازی نیروگاه ماکس برای دریای ایرلند، با یکدیگر بپردازند. ثانیاً؛ مخاطرات یا تأثیرات فعالیت نیروگاه ماکس در دریای ایرلند را مورد بررسی بیشتر قرار دهند. ثالثاً؛ به اتخاذ تدابیر مناسب برای جلوگیری از آلودگی محیط زیست دریایی، که ممکن است در نتیجه فعالیت این نیروگاه به وقوع پیوندد، بپردازند.

همچنین دیوان به اتفاق آراء ایرلند و بریتانیا را موظف نمود تا گزارش ابتدائی که ذیل پاراگراف (۱) ماده (۹۵) آئین دادرسی دیوان به آن اشاره شده است را قبل از تاریخ ۱۷ دسامبر سال ۲۰۰۱ ارائه نمایند و به رئیس دیوان نیز این اجازه را داد تا هر گزارش یا اطلاعاتی را که مناسب بداند بعد از تاریخ مذکور از طرفین درخواست نماید. همچنین دیوان در خصوص هزینه دعوی نیز به اتفاق آراء تصمیم گرفت که هزینه هر یک از طرفین دعوا بر عهده خود آن‌ها خواهد بود^۱ (ITLOS Order, 2001:para.89).

۷- آراء و نظرات جداگانه قضات دیوان بین‌المللی حقوق دریاها

برخی قضات دیوان در خصوص جوانب این پرونده و تصمیم دیوان، نظرات جداگانه^۲ صادر نمودند و در قالب آن به بیان دیدگاه‌های خود و همچنین برخی استدلالات در خصوص رأی دیوان پرداختند. از آن میان، قاضی هوگو کامینوس^۳ به همراه قاضی سوچی یاماموتو^۴، قاضی چون هو پارک^۵، قاضی جوزف آکل^۶، قاضی محمد مولدی مرسیت^۷، قاضی گودموندور اریکسون^۸ و قاضی جوزه لوئیس جیسس^۹ به طور مشترک در بیانیه‌ای اعلام نمودند که اختلاف بین ایرلند و بریتانیا، آن طور که به نظر دیوان می‌رسد با فقدان هر گونه توافق راجع به شواهد علمی مربوط به آثار فعال‌سازی نیروگاه ماکس، در آلودگی محیط زیست دریایی ایرلند توأم است. در شرایط عدم قطعیت شواهد علمی این چنینی، ممکن است از دیوان انتظار رود که دستور اتخاذ اقدامات موقتی همانند پرونده «ماهی تون آبی رنگ جنوبی»^{۱۰}، برای

1- President CHANDRASEKHARA RAO; Vice-President NELSON; Judges CAMINOS, MAROTTA RANGEL, YANKOV, YAMAMOTO, KOLODKIN, PARK, BAMELA ENGO, MENSAH, AKL, ANDERSON, VUKAS, WOLFRUM, TREVES, MARSIT, EIRIKSSON, NDIAYE, JESUS, XU; Judge ad hoc SZÉKELY; Registrar GAUTIER.

2- Separate Opinion

3- *Hugo Caminos*

4- *Soji Yamamoto*

5- *Choon-HoPark*

6- *Joseph Akl*

7- *Mohamed Mouldi Marsit*

8- *Gudmundur Eiriksson*

9- *José Luis Jesus*

10- Southern Bluefin Tuna Case

حفظ وضعیت موجود را صادر نماید. و لیکن حکمت دیوان این گونه اقتضاء نکرد و تصمیم دیوان این است که در خلال مدت کوتاه تشکیل دیوان داوری ذیل کنوانسیون حقوق دریاها برای رسیدگی به اختلاف، با توجه به اوضاع قضیه، نیازی به ابرام اقدامات موقتی مورد مطالبه ایرلند به شکل الزام‌آور حقوقی نیست. این قضاات اعلام کردند که از این تصمیم دیوان حمایت می‌کنند و تبیین نمودند که شرایط پرونده که آنها را به اتخاذ این تصمیم سوق می‌دهد، این است که اولاً، در خصوص درخواست ایرلند برای توقف حمل و نقل دریایی، بریتانیا تعهد کرده است در مدت مورد نظر، نقل و انتقالاتی صورت نخواهد گرفت. ثانیاً، در رابطه با درخواست ایرلند برای جلوگیری از فعالیت این نیروگاه نیز ما با بیانیه بریتانیا مبنی بر این که فعال‌سازی نیروگاه و تزریق پلوتونیوم در این چرخه، امری بازگشت‌ناپذیر نیست قانع شده‌ایم. از همه مهمتر موضع ما در حقیقت ناشی از ویژگی دیگر این اختلاف است، که در واقع باید گفت ایرلند و بریتانیا تقریباً هیچ همکاری در رابطه با تأثیرات زیست محیطی فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده نداشته‌اند. روشن است که این وضعیت به دلیل اختلافات طولانی مدت پیرامون فعالیت‌های دیگر در تأسیسات سلافیلد، به وجود آمده است لیکن آن اختلافات در نزد دیوان مطرح نشده است. دیوان تکلیف به همکاری را به عنوان اصلی اساسی در ساختار جلوگیری از آلودگی محیط زیست دریایی، ذیل بخش دوازدهم کنوانسیون و حقوق بین الملل عام تصریح نموده است. به علاوه دیوان طرفین را به همکاری فوری با یکدیگر ملزم نموده است. همچنین این قضاات ابراز امیدواری کردند که نتایج این مذاکرات منجر به فهم مشترک از ارزیابی‌های علمی و اتخاذ اقدامات ضروری در مورد نیروگاه، برای جلوگیری از ورود خسارت به محیط زیست دریایی گردد (ITLOS Joint Declaration, December 2001:pp.113-114).¹

برخی دیگر از قضاات نیز به طور انفرادی نظرات و استدلال‌های خود را در خصوص این تصمیم دیوان مطرح کرده‌اند. قاضی *دولیور نلسون*^۲ نایب رئیس دیوان نیز با اشاره به برخی نگرانی‌ها و طرح برخی مسائل فنی معتقد است که با توجه به این که برنامه اصلی کنوانسیون نیل به حل و فصل مسألت آمیز اختلافات می‌باشد، باید توجه داشت که دستیابی به حل و فصل موثر اختلافات، در واقع ضمانتی است که

1 - Available at: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_10/published/C10-O-3_dec_01-D_CYPAMEJ.pdf

2- *Dolliver Nelson*

تفسیر منصفانه و سازگار با مقررات قانون ساز کنوانسیون به دنبال خواهد داشت (ITLOS Separate Opinion, December 2001, pp.115-117).^۱

در نظر جداگانه قاضی *توماس ای. منساه*^۲ نیز ایشان موافقت خود با نظر دیوان، که در شرایط فعلی قضیه، فوریت اوضاع به نحوی نیست که اقدامات موقتی مورد نظر ایرلند ضروری باشد، را اعلام نمود. او از طرفی معتقد بود که شرایط ضروری برای صدور دستور اتخاذ اقدامات موقتی ذیل پاراگراف پنجم ماده (۲۹۰) کنوانسیون در خصوص حقوقی که ایرلند ادعای نقض آنها از سوی بریتانیا را دارد، رعایت نشده است. ایشان اگر چه معتقد بود که برخی از حقوق شکلی ایرلند مانند همکاری و مذاکره، نقض شده است و این حقوق ذیل ماده (۲۹۰) کنوانسیون مورد حمایت است، و لیکن بیان داشتند که معتقد نیست که ضرر غیرقابل جبرانی به ایرلند وارد آمده، یا در خلال مدت پیش از شروع رسیدگی دیوان داوری وارد خواهد آمد. البته او اظهار داشت که حقوق شکلی^۳ که ایرلند به نقض آنها اشاره دارد قابلیت توجیه غرامتی مناسب که دیوان برای ایرلند در نظر بگیرد را نیز داشت و ایشان اظهار تأسف نمود از این که دیوان ضرورتی ندید تا به این جنبه دعوی با صراحت و مستقیماً بپردازد (ITLOS Separate Opinion, December 2001, pp.118-123).^۴

قاضی *دیوید اندرسون*^۵ نیز در نظر مجزای خود بیان کرد که با تصمیم دیوان موافق است و در تائید آن رأی داده زیرا با استدلال دیوان در خصوص موضوع اصلی مورد اختلاف کاملاً هم راستا بوده است و به طور مشخص پاراگراف ۸۱ دستور دیوان را که بیان می‌دارد «در شرایط فعلی این پرونده دیوان به این نتیجه نرسیده است که فوریت اوضاع در این مدت کوتاه پیش از تشکیل دیوان داوری ذیل پیوست هفتم کنوانسیون حقوق دریاها، دستور به اتخاذ تدابیر موقتی درخواست شده از سوی ایرلند را ایجاب می‌کند»، خود او تائید کرده است. با این حال ایشان در خصوص برخی مسائل جانبی قضیه مثلاً در خصوص بحث

1 - Available at: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_10/published/C10-O-3_dec_01-SO_N.pdf

2- *Thomas A. Mensah*

3- Procedural Rights

4 - Available at: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_10/published/C10-O-3_dec_01-SO_M.pdf

5- *David Anderson*

صلاحیت یا درخواست اول و دوم ایرلند برخی ظرافت‌های حقوقی و فنی را نیز مطرح کرد (ITLOS Separate Opinion, December 2001, pp. 124-130).^۱

قاضی رودجر وولفروم^۲ از دیگر قضاتی بود که نظر جداگانه ارائه کرد. ایشان مرقوم داشت که با پاراگراف ۸۹ دستور دیوان و منطق رأی دیوان به طور کلی موافقت دارند و برای تأکید بر برخی عناصر این تصمیم و همچنین تقویت استدلال این رأی به بیان برخی نکات پرداخت. ایشان به اهمیت همکاری میان طرفین که از اصول برجسته حقوق بین‌الملل محیط زیست است، مخصوصاً در بین همسایگان اشاره داشت و لزوم همکاری در این شرایط را که در پاراگراف ۸۲ تا ۸۴ دستور دیوان مورد اشاره قرار گرفته است، کاملاً مورد تأیید قرار داد (ITLOS Separate Opinion, December 2001, pp. 131-136).^۳ عالیجنابان تولیو تروس^۴، خوزه لوئیس جیسس^۵، آلبرتو زکلی^۶ نیز نظرات مجزایی در خصوص این رأی مطرح کردند و اگر چه همگی با مفاد دستور اقدامات موقت صادر شده از سوی دیوان موافق بودند، و لیکن در رابطه با برخی مواد کنوانسیون مثل ماده (۲۸۲) کنوانسیون نگرانی‌هایی داشتند و انتقاداتی نیز به دستور دیوان وارد کردند، اگر چه این مواضع شان به قدری جدی نبود که تغییری در رأی دیوان به وجود آورد، زیرا همگی در مورد موضوع اصلی ماهوی^۷ در دستور دیوان اتفاق نظر داشتند (ITLOS Separate Opinions, December 2001, pp. 137-149).^۸

1 - Available at: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_10/published/C10-O-3_dec_01-SO_A.pdf

2- *Rüdiger Wolfrum*

3 - Available at: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_10/published/C10-O-3_dec_01-SO_W.pdf

4- *Tullio Tieves*

5- *José Luis Jesus*

6- *Alberto Székely*

7- The Main Substantive Issue

8- Available at: <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-10/#c667>

گفتار پایانی

دعای ایرلند علیه بریتانیا در خصوص فعالیت نیروگاه ماکس، از طریق سازکارهای مقرر در کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها و همچنین با استناد به مقررات کنوانسیون ۱۹۹۲ اسپار، پیگیری شد. در نهایت اما تنها سازوکار حل و فصل اختلافات ذیل کنوانسیون اسپار به سرانجام رسید و حل و فصل اختلافات ذیل سازوکار کنوانسیون حقوق دریاها، پس از صدور قرار موقت دیوان ادامه نیافت. این قضیه نمونه‌ای بارز از اختلافی واحد است که در دو یا چند مرجع بین‌المللی حل و فصل اختلافات مورد رسیدگی قرار گرفته است. همچنین در این رأی شاهد توقف رسیدگی دیوان داوری کنوانسیون حقوق دریاها، به نفع دیوان دادگستری اروپا، به جهت رعایت نزاکت و با هدف رعایت منافع طرفین دعوا و جلوگیری از صدور آرای متعارض نیز بوده‌ام. اما باید توجه داشت که دیوان داوری ذیل پیوست شماره هفت و یا دیوان دادگستری اروپا، هر کدام که صلاحیت رسیدگی می‌داشت، باید با استناد به مقررات کنوانسیون حقوق دریاها در رابطه با ارزیابی تأثیرات محیط زیستی، همکاری در زمینه حفاظت از محیط زیست دریایی و نظارت بر آلودگی‌های با منشأ سرزمینی، به اختلاف رسیدگی می‌نمود. لازم به ذکر است که اقدامات ایرلند در شکایت از بریتانیا، فارق از نتایج قضائی و داوری بین‌المللی که به بار آورده، دستاوردهای سیاسی نیز در جلب حمایت افکار عمومی داخل این کشور و همچنین ایجاد بازدارندگی علیه بریتانیا در ساخت تأسیساتی مشابه در آینده داشته است. لذا احتمال کمی وجود دارد که دولت بریتانیا علاقه‌ای به دامن زدن به وضعیتی مشابه در آینده پیدا نماید. نکته جالب توجه دیگر در رأی دیوان این است که هر سه محور رأی دیوان به اتفاق آراء^۱ صادر شده است؛ اما نظرات جداگانه متعددی نیز از سوی قضات این پرونده صادر شده است، که نشان از حساسیت آنها و البته طرح انتقاداتی به رویکرد دیوان، علیرغم آرای موافق این قضات دارد.

- میرعباسی، سیدباقر و علی ایزدی، ۱۳۹۲، فراوانی دادگاهها و دیوان‌های بین‌المللی؛ قابلیت و امکان تعارض، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۳، شماره ۴.

- "Case No.10", The MOX Plant Case (Ireland v. United Kingdom), Provisional Measures, Last accessed on 14 December 2019, <https://www.itlos.org/en/cases/list-of-cases/case-no-10/#c667>.

- Churchill, Robin and Scott, Joanne, The MOX Plant Litigation: The First Half-Life, The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 53, No. 3 (Jul, 2004), pp. 643-676.

- Hallum, Victoria, International Tribunal for the Law of the Sea: the MOX Nuclear Plant Case, The Review of European, Comparative and International Environmental Law, Vol.11, No.3, (November 2002), pp. 372-375.

- Karaman, Igor V., Dispute Resolution in the Law of the Sea, (2012), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, The Netherlands.

- Tanaka, Maki, Lessons from the Protracted MOX Plant Dispute: A Proposed Protocol on Marine Environmental Impact Assessment to the United Nations Convention on the Law of the Sea, Michigan Journal on International Law, Vol.25, Issue.2, (2004), pp.337-428.

- The Parliamentary Office of Science and Technology, "MIXED OXIDE NUCLEAR FUEL", POST 137, April 2000, <https://www.parliament.uk/postnotes>.

- The United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982.